

*Handläggare:
Inge-Britt Lundin*

Yttrande över hjälpmedel (SOU 2004:83) Betänkande av LSS- och hjälpmedelsutredningen

Ärendet

Länshandikapprådet har för yttrande erhållit rubricerade betänkande och med anledning därav begärt in synpunkter från länets handikappföreningar.

Förslag till beslut

Landstingsstyrelsen föreslås besluta

att som svar på betänkandet, och med beaktande av inkomna synpunkter från handikappföreningarna i länet, överlämna och åberopa detta tjänsteutlåtande

Bakgrund

Uppdraget för LSS- och hjälpmedelsutredningen har varit att analysera vissa frågor på hjälpmedelsområdet och lämna förslag till åtgärder. Utredningens uppdrag omfattar följande fem delar av hjälpmedelsområdet:

- Avgiftssystemet för hjälpmedel
- De förändrade förutsättningarna på hjälpmedelsområdet genom utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknik och digital teknik
- Hjälpmedelsförsörjningen inom utbildningsväsendet
- Systemet för arbetshjälpmedel samt
- Gränsdragningen mellan individuella hjälpmedel och arbetshjälpmedel för personliga assistenter

LÄNSHANDIKAPPRÅDETS SYNPUNKTER

Svar har inkommit från DHR Stockholms läns distrikt, Neurologiskt handikappades riksförbund i Stockholms län (NHR) Reumatikerdistriktet i

Stockholms län, Riksförbundet för Trafik- och Polioskadade i Stockholms läns distrikt (RTP-S) och SRF Synskadades Riksförbund Stockholms och Gotlands län. HSO Stockholms län har meddelat att man avstår från att yttra sig.

Länshandikapprådet anser att utredningen lagt ner ett mycket ambitiöst arbete, och att den kommer med många bra förslag. Dock måste understrykas att länshandikapprådet saknar barnperspektivet i förslagen.

I likhet med handikappföreningarnas remissvar vill Länshandikapprådet också understryka vikten av att hjälpmedel skall förskrivas efter den enskildes behov, något som också hålls fram i den Nationella handikapplanen.

Inkomna synpunkter från handikappföreningarna i länet

DHR Stockholms läns distrikt har i skrivelse den 9 december 2004 lämnat följande synpunkter:

”Många goda ansatser återfinns i betänkandet. Tyvärr förs inte förslaget om huvudmannens skyldighet för allas möjlighet till bedömning av hjälpmedelsbehovet ända fram. Det vill säga, att hjälpmedel får en rättighetslagstiftning till sitt stöd.

Vidare är diskussionen om avgiftsbegränsningar, som också bygger in en mindre höjning av högkostnadsskydd för öppenvård, viktig. För att lösa gränsdragningsproblemet, som finns kring om hjälpmedel är till för brukare eller assistent föreslås ett förtydligande i hälso- och sjukvårdslagen. Innebörden är att landsting eller kommun ska ansvara för personliga hjälpmedel som krävs för att den enskilde själv eller tillsammans med någon annan ska kunna tillgodose sina grundläggande behov.

Begreppet Hjälpmedel definieras inte trots att ständiga begränsningar och 'omdefinieringar' görs. Brukarsidan oroas över att huvudmannens ekonomi styr definitioner av vad som hänförs till hjälpmedel.

En rakgryggad definition borde utgå från en samlad behovs-/användbarhetsbedömning. Där ingår att ta ställning till hur hjälpmedlet kan kompensera ett funktionsbortfall samtidigt som man tar ställning till vilka konsekvenserna blir, om inte hjälpmedlet beviljas. Brukarens totala livssituation bör speglas. Det innebär hjälpmedel dels för den dagliga livsföringen, dels för vård och behandling inkluderande fritidshjälpmedel och hjälpmedel för att kompensera förlust av kroppsdel.

2004-12-08

LS 0410-1875

Om samhällets skyldighet att bedöma hjälpmedelsbehov ska bli meningsfull borde dels en sk bedömningsgaranti (dvs inom vissa tidsintervaller) införas dels ett bedömningsinstrument, som dokumenterar insatsen i en databas.

Eftersom landstinget står som ägare av hjälpmedlen och de lånat ut bör de, som utredningen föreslår vara avgiftsfria. Man bör tillskriva förskrivare kompetensen att göra riktiga bedömningar av behov och liksom att ta ställning till brukarens möjligheter att använda hjälpmedlet. Här skulle ansvaret hos förskrivare bli kraftfullt om uppföljning av användning blev betyget på lyckad förskrivning och utprovning.

En besöksavgift motsvarande föstagångsbesök hos sjukgymnast eller arbetsterapeut kan avhålla från 'okynnesbesök', allt för att inte ännu mer öka redan långa vänteköer.

Ett certifieringssystem för förskrivare bör i det fortsatta utredningsarbetet ges hög prioritet. Det får förutsättas, att de olika specialutbildningarna – tex sjukgymnast, arbetsterapeut, logoped – fortsättningsvis hanterar förskrivning av bashjälpmedel. Men arbetsgivare med kostnadsansvar för hjälpmedel skulle erbjuda utbildning och premiera certifierade föreskrivare av specialinriktade hjälpmedel. Troligen skulle en sådan uppstramning hålla nere kostnadsökningarna och ge effektivare hjälpmedelsanvändning.

Med ett sådant system skulle också andra hjälpmedelsfinansiärer – kommun, försäkringskassa, LAN och skolväsende – kunna köpa dessa förskrivare/utprovartjänster.

Ansvarsfördelningen mellan olika huvudmän måste klargöras för att inte brukare ska behöva sitta emellan.

Låt landstinget stå för förskrivare- och utprovningskompetensen efter huvudmannens beställning. I vissa sammanhang borde på motsvarande sätt som PAL och MAS, en funktion som Hjälpmedelsansvarig koordinator (HAK) inrättas. Den rollen kunde tillsammans med rehabiliteringssamordnare bli tung i en 'vårdfläta'. Framför allt skulle en HAK för livslånga sjukdomar eller åkommor bli ett bra verktyg för att följa förändringar av olika skäl. Med nya förskrivningar/anpassningar kunde det ske parallellt med löpande rehabiliteringsinsatser."

NHR Stockholms län har i skrivelse den 3 december 2004 anfört följande:

"Hjälpmedelsfrågorna har hög prioritet hos samtliga rörelsehinderförbund och vi har tillsammans med dem och med stöd av Arvsfonden genomfört ett stort hjälpmedelsprojekt 'rörelsehindrades syn på hjälpmedel – en utredning om ansvar, bemötande och pengar' (nov 2003). I den rapporten

framkommer en mängd synpunkter där utsatthet, godtycklighet och geografiska skillnader framstår som grundläggande samt att huvudmännen tänjer på lagens intentioner.

Som svar över hjälpmedelsutredningens betänkande vill vi sammanfatta våra synpunkter med att majoriteten av förslagen i betänkandet är mycket bra. Om förslagen går igenom kommer de, att bidra till ett närmande av målen i Nationella planen för handikappområdet och ett samhälle för alla.

Det vi saknar i betänkandet är bland annat förslag på lagligt stöd för rätt till hjälpmedel, en etisk plattform om hjälpmedlens betydelse och barnperspektivet. Vi anser därutöver, att bemötandefrågorna, möjligheten att erhålla hjälpmedel på fritiden samt alla problem med att få information om vilka hjälpmedel som finns tydligare borde lyftas fram.

Rätten till hjälpmedel

Handikapprörelsen har under många år krävt en laglig rätt till hjälpmedel. I dag kan flera bli nekade hjälpmedel av landsting och kommuner, eftersom det inte finns en tydlig lagstiftning. Utredningens förslag innebär, att man utjämnar skillnader i kostnader, men skillnaden i rätten till hjälpmedel består. De regionala skillnaderna har bekräftats av utredningen.

Vi beklagar, att utredningen inte lägger förslag i denna fråga liksom att det inte ingick i utredningens direktiv, att se över rätten till hjälpmedel. Vi hade också förväntat oss direktiv om en mer omfattande och djupgående analys av hjälpmedelsfrågorna och dess organisation. Utredaren har därmed inte heller kunnat lägga förslag på vad som är att betraktas som hjälpmedel. Samtliga dessas frågor och problem finns belysta i Rörelsehinderförbundens hjälpmedelsprojekt. Där framgår också vårt krav på enhetliga regler, anvisningar och avgiftssystem för landets hjälpmedelsverksamheter. Hjälpmedlen bör enligt vår mening samlas i en egen lag som förutom lagstadgad rätt till hjälpmedel även ska inkludera en definition av vad som är att betrakta som hjälpmedel. Utredning som lagstadgad rätt till hjälpmedel måste snarast tillsättas.

En huvudman

Det kan idag vara många olika huvudmän inblandade vid erhållande av hjälpmedel. Till detta kommer företag som kan ha upphandlat vissa hjälpmedel. För den som är beroende av hjälpmedel är det svårt att veta vem man ska vända sig till. Det uppstår ofta gränsdragningsproblem och långa väntetider när alla mer eller mindre ansvariga ska samordna sina åtaganden etc. Vi anser, att en huvudman ska vara ansvarig för alla typer av hjälpmedel. På sikt ska detta även gälla arbetstekniska hjälpmedel.

Hjälpmedlen ska ses utifrån en helhetssyn och det krävs bättre samordning vid tillhandahållandet av hjälpmedel för dagligt bruk. Samordningen ska även inkludera arbetshjälpmedel, bostadsanpassning och bilstöd.

Avgifter för hjälpmedel

Vi stöder utredningens förslag att inte avgiftsbelägga hjälpmedel och att de avgifter som tas ut i samband med förskrivning m m ska ingå i högkostnadsskyddet. Vi anser, att på sikt ska ett gemensamt högkostnadsskydd införas för kommun och landsting. Av utredningen framgår, att kommuner endast i mindre utsträckning tar ut avgifter för hjälpmedel. Vår erfarenhet är, att allt fler hjälpmedel läggs över på kommunerna – alternativt att kommuner hyr hjälpmedel av landstingen. Utvecklingen kan gå mot att dessa hjälpmedel kan koma att avgiftsbeläggas i mycket högre grad än vad som gäller idag.

Vad vi kan se är att landstingen undantar allt fler hjälpmedel från förteckningar över tillgängliga eller fria hjälpmedel och liknande samt att den enskilde i stället hänvisas till att bekosta dessa hjälpmedel helt själv. Det kan avse såväl 'mindre' hjälpmedel i hemmet som fritidshjälpmedel och 'el-moppar' Denna fråga måste noggrant bevakas och krav ställas på huvudmännen, att inte på detta sätt kringgå utredningens förslag på avgiftsfria hjälpmedel.

Bedömning av behov

NHR Stockholms län välkomnar utredningens förslag, att alla ska få sitt hjälpmedelsbehov utrett snaraste möjligt och att ingen ska kunna nekas detta. Som tidigare nämnt är dock vårt krav, att en rätt till hjälpmedel införs.”

Reumatikerdistriktet i Stockholms län har i skrivelse den 5 december 2004 lämnat följande synpunkter:

”Reumatikerdistriktet i Stockholms län stödjer utredningens förslag på alla punkter och ser fram emot att de genomförs.

När det gäller IT-baserade hjälpmedel vill vi tipsa om att datoriserade talprogram av typ voiceXpress underlättar väldigt mycket för personer med andra typer av funktionshinder än enbart för de som har synnedsetning. Det vore intressant att undersöka hur ett hjälpmedel kan hjälpa vid flera typer av funktionshinder.

Väl fungerande hjälpmedel är en förutsättning för oss att klara vår vardag och vårt arbete. Vi kan inte nog betona hur viktigt det är att alla som behöver hjälpmedel också får det till en rimlig kostnad för individen. Det minskar samhällskostnaderna som helhet med ett vidare perspektiv.”

RTP-S Stockholms län har i skrivelse den 30 november anfört följande:

”Som utredningen mycket riktigt påpekar anser vi det väsentligt att den person som vänder sig till hälso- och sjukvården för att få ett hjälpmedel snarast skall få en bedömning av sitt hjälpmedelsbehov enligt hälso- och sjukvårdslagen, HSL. Det är orimligt att den som behöver ett hjälpmedel inte tillhandahålls det enbart på grund av bristande resurser.

Vilka personliga hjälpmedel som skall förskrivas måste utgå från den enskildes behov. Begränsningar i sortiment och förskrivningskriterier får inte innebära begränsningar att förskriva hjälpmedel utanför det fastställda sortimentet. Förskrivningskriterier bör heller inte användas som styrmedel att reglera antalet hjälpmedelsanvändare utan det är behovet hos den enskilde som skall vara vägledande.

Att erbjuda hjälpmedel innebär bl a utröna behov och prova ut hjälpmedel men inte minst att tillse att brukaren får adekvat utbildning/information i användandet av hjälpmedlet. Förskrivaren måste därför tillse att resurser med rätt kompetens finns för anpassning och träning på hjälpmedlet. Vi vill betona att det inte bara gäller IT-hjälpmedel utan också exempelvis manuella såväl som elektriska rullstolar.

I FN:s standardregler om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning sägs att staterna är ansvariga för att människor med funktionsnedsättning har social trygghet och tillräckliga inkomster. Det innebär att nödvändiga hjälpmedel inte skall belasta användaren ekonomiskt. Avgörandet för brukarens möjligheter att få personliga hjälpmedel skall vara deras behov och inte deras personliga ekonomiska förutsättningar. Bestämmelserna i HSL bör gälla avseende förskrivning, tillhandahållande, utprovning, anpassning och träning av hjälpmedel oberoende om det är landstinget eller kommunen som är huvudman.

Utredningen har pekat på problematiken med två huvudmän, landsting respektive kommun, för hantering av hjälpmedel. Ur hjälpmedelsbrukarens synvinkel är det viktigt att olika huvudmän inte medför svårigheter vid bedömning och förskrivning av hjälpmedel. För att försäkra sig om en korrekt och lika behandling av hjälpmedelsbedömningen bör på sikt ske en utvärdering och översyn av systemet med två huvudmän. RTP-S anser, som led i strävan efter likabehandling av brukarna, att direktiven till utredningen även borde ha omfattat en översyn och reglering av tillhandahållandet av hjälpmedel.”

SRF Stockholms och Gotlands län har i skrivelse den 6 december lämnat följande synpunkter:

SRF:s förslag i korthet:

- Inför en hjälpmedelsgaranti med en maximerad väntetid
- Staten måste ta det slutliga kostnadsansvaret för hjälpmedel
- Ge Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla riktlinjer för behovsbedömningar
- All rehabilitering och de hjälpmedel en person med funktionsnedsättning har behov av ska vara kostnadsfri
- Hjälpmedel för studier måste även kunna ges för utlandsstudier, och även vid kortare anställningar utomlands
- Ge Arbetsmarknadsverket hela ansvaret för arbetstekniska hjälpmedel
- Utred frågan om arbetsgivarnas ekonomiska ansvar för arbetshjälpmedel kan lösas genom en generell arbetsgivare avgift

Kap 4 Behovsbedömning av hjälpmedel

Bra att hjälpmedel ska ses som en integrerad del av rehabilitering. En stor del av rehabiliteringen består just i att träna färdigheten att använda hjälpmedel som kompensation för en funktionsnedsättning.

Kap 5 Avgifter för hjälpmedel i hälso- och sjukvården

Utredningens förslag om att hjälpmedel ska vara kostnadsfria är bra, för att detta inte ska bli ett slag i luften måste två saker uppfyllas. Det måste införas någon form av hjälpmedelsgaranti, som gör att personer inte bara beviljas hjälpmedel och sedan förs upp på en kölista. Det bör införas en längsta väntetid som t ex finns inom andra områden inom sjukvården.

Rehabilitering är en process som kräver hårt arbete och hög motivation från personen själv. Rehabilitering behöver stimulans och bör underlättas med alla medel. Det är lätt att slå sig till ro, och acceptera en funktionsnivå under den som är möjlig. Av detta skäl är vår bestämda uppfattning att all rehabilitering och de hjälpmedel en person med funktionsnedsättning har behov av ska vara kostnadsfri.

Kap 6 Hjälpmedel till brukare eller assistent

SRF stöder utredningens förslag om att förtydliga landstingets ansvar. Detta understryker behovet av det uppdrag vi önskar att Socialstyrelsen ska få om att kartlägga hur behovsbedömningen ska ske.

Kap 7 Hjälpmedel inom utbildningsområdet

SRF stöder i huvudsak förslagen i kapitel 7 om att det klart ska vara landstingens ansvar att ge alla studerande hjälpmedel. Vi anser vidare att utredaren inte tillräckligt tydligt uttalar att det finns behov av dubbel uppsättning av hjälpmedel, hemma och på studieplatsen.

För att göra det möjligt för svenska ungdomar att studera utomlands ska det också vara möjligt att få sitt hjälpmedelsbehov utrett och tillgodosett även vid studier utomlands.

Kap 8 Hjälpmedel i arbetslivet

SRF anser att det är viktigt att en myndighet får ansvar för arbetshjälpmedel, och den myndigheten bör vara Arbetsmarknadsverket. Av de kartläggningar utredningen gjort framgår att såväl personal vid AMV och RFV efterlyser en bättre samordning och handläggarna vid arbetsförmedlingarna uttrycker klart att de helst ser att AMV har hela ansvaret för arbetshjälpmedel.

Det är orationellt att bygga upp dubbla kompetenser för de relativt få, men ofta komplicerade, ärenden det är fråga om. I praktiken är det så idag att försäkringskassorna köper in utredningstjänster av AMS arbetslivstjänster för att bedöma en hjälpmedelsansökan. Det vore betydligt enklare och snabbare om den hanterades av AMS redan från början.

På samma sätt som vid studier anser vi att personliga hjälpmedel ska kunna ges även för att arbeta utomlands. Det kan då gälla vid praktik, arbetsprovning eller kortare anställningar.

Kap 9 Nya förutsättningar genom utveckling av IT och digital teknik

Den tekniska utvecklingen har avgörande betydelse även för utvecklingen av hjälpmedel, och det är därför bra att utredningsdirektiven särskilt framhåller IT området, men det finns risker i att dra upp en konstlad gräns mellan IT hjälpmedel och 'andra' hjälpmedel. Med den spridning och det genomslag datatekniken har idag, finns ingen anledning att särskilt diskutera IT och digital teknik. Hjälpmedel utvecklas på alla områden och nya och bättre hjälpmedel kommer fram hela tiden. Det ska vara en självklarhet att personer med funktionshinder får tillgång till nya hjälpmedel om de så kallas IT eller något annat.”

Inge-Britt Lundin
Enhetschef

